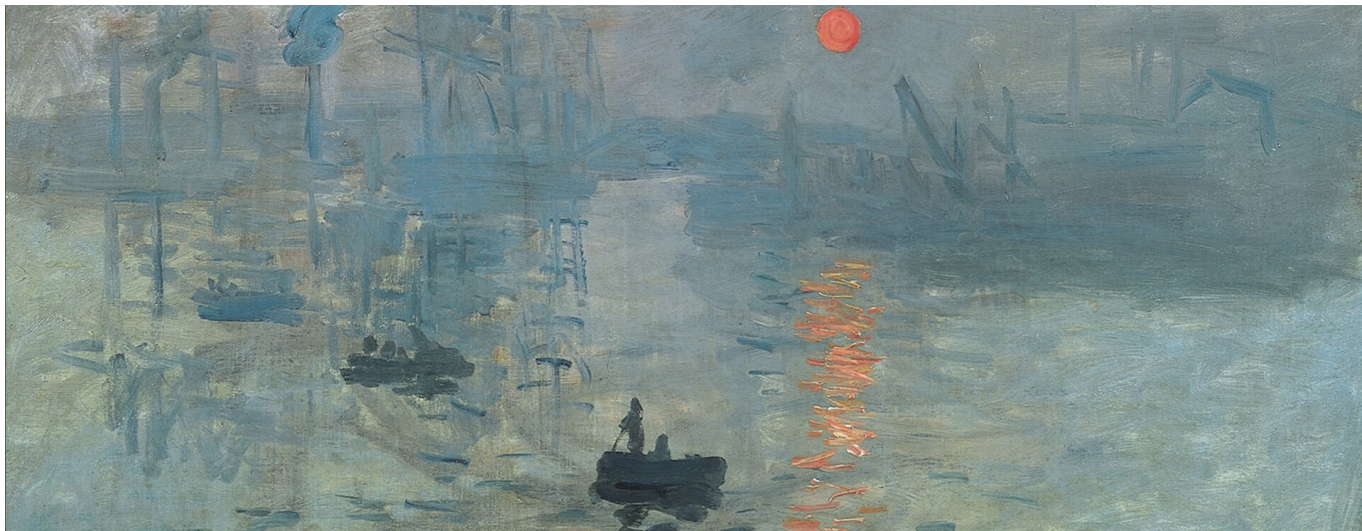


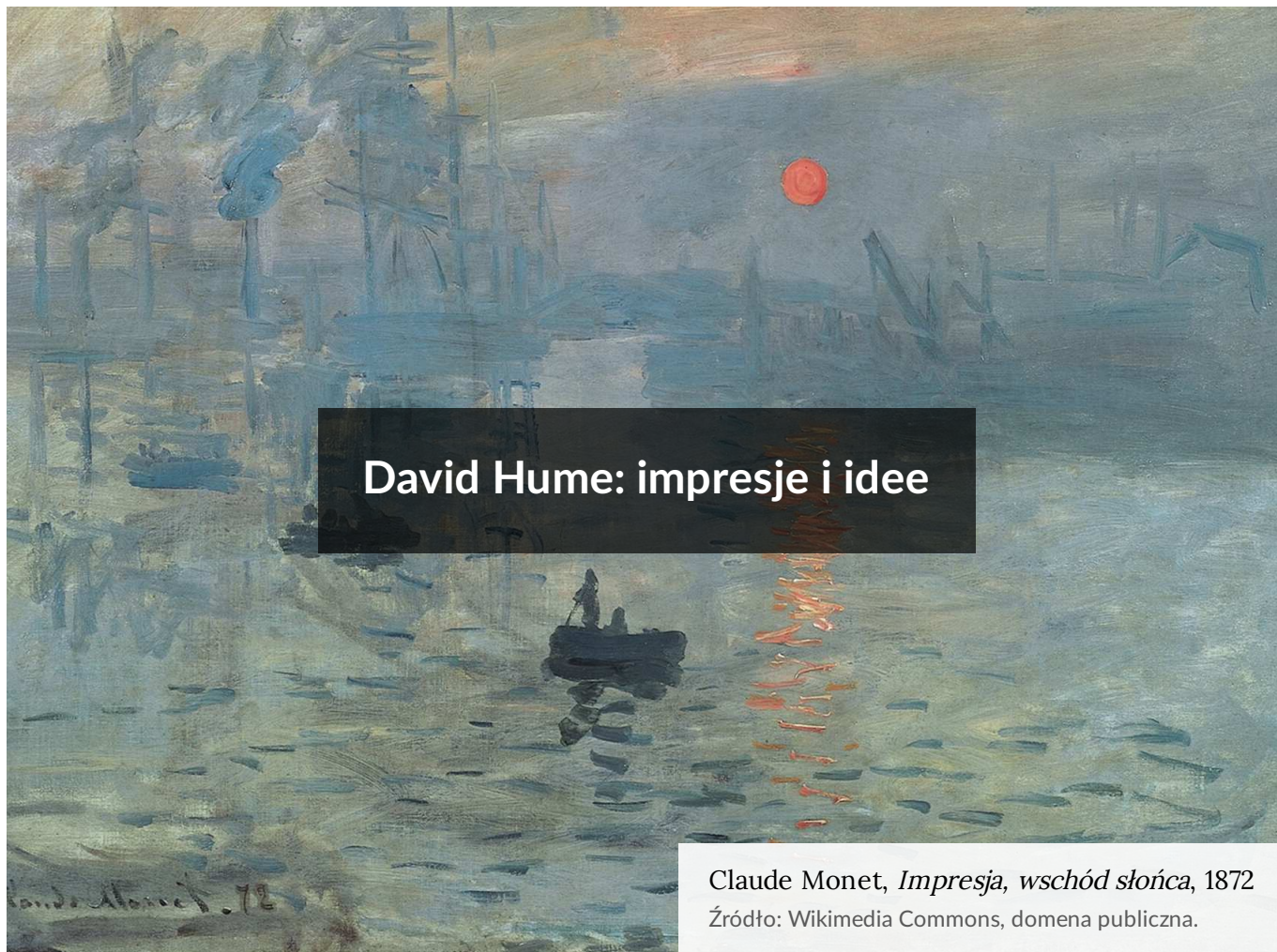


David Hume: impresje i idee

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Prezentacja multimedialna](#)
- [Audiobook](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- David Hume, *Badania dotyczące rozumu ludzkiego - O pochodzeniu idei*, tłum. D. Misztal, T. Sieczkowski.
- David Hume, *Badania dotyczące rozumu ludzkiego*, tłum. D. Misztal, T. Sieczkowski.



David Hume: impresje i idee

Claude Monet, *Impresja, wschód słońca*, 1872

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Czy ktoś z twoich znajomych studiuje kognitywistykę? Popularne dzisiaj nauki kognitywne zajmują się analizą działania zmysłów, mózgu i umysłu, w tym ludzkiej percepcji. Można uznać, że prekursorem kognitywistyki był David Hume, jeden z czołowych empirystów brytyjskich, kontynuator myśli Johna Locke'a, a zarazem niego największy krytyk. Hume uznał, że Locke zaciemnia obraz kształtowania się ludzkiej wiedzy przez doświadczenie, niepotrzebnie wprowadzając niejasne pojęcia Boga i substancji. Stwierdził, że wiedza jest wynikiem przetwarzania informacji zmysłowych, czyli impresji na ich obrazy mentalne, czyli idee i badał złożoność tego procesu.

Twoje cele

- Poznasz wkład Davida Hume'a w rozwój brytyjskiego empiryzmu.
- Przeanalizujesz dokonaną przez Hume'a krytykę myśli Johna Locke'a.
- Zestawisz poglądy na relację między ideami a wrażeniami u Hume'a i Platona.

Przeczytaj

Dla zainteresowanych

Aby dowiedzieć się więcej, zapoznaj się z poniższymi materiałami:

- [John Locke: tabula rasa, podział idei](#)
- [John Locke: ograniczenia poznawcze człowieka, pojęcie substancji i przyczynowości](#)
- [Platon: teoria idei i kosmologia](#)

David Hume (1711–1776)

Brytyjski filozof, moralista i historyk, autor najbardziej w swoich czasach konsekwentnej i spójnej wersji empiryzmu. Urodził się w średniozamożnej rodzinie w Edynburgu. Po ukończeniu miejscowego uniwersytetu i krótkim pobycie w szkole kupieckiej postanowił poświęcić się pracy literackiej – wyjechał na kilka lat do Francji, gdzie napisał jedno ze swych najważniejszych dzieł – *Traktat o naturze ludzkiej*. Traktat ukazał się w trzech tomach w latach 1738–1740, ale nie spotkał się z żadnym odzewem. Uznanie Hume'owi przyniosły za to napisane już po powrocie do Szkocji *Eseje moralne i polityczne*, wydane w latach 1741–1742. Zła sława sceptyka i ateisty przyczyniła się do fiaska, jakim zakończyły się jego starania o objęcie katedry etyki i filozofii moralnej na uniwersytecie w Edynburgu, a potem



David Hume, doceniając osiągnięcia Locke'a, uznaje jednak, że poniósł on częściową porażkę, a to z dwóch powodów: po pierwsze dlatego, że jego rozróżnienia są niejasne i ostatecznie wnoszą zamęt, a po drugie, gdyż jego myślenie wciąż jest uwikłane w metafizykę, zwłaszcza kiedy

katedry logiki na uniwersytecie w Glasgow.

W 1751 r., doszedłszy do przekonania, że porażka *Traktatu* to konsekwencja jego

zbyt abstrakcyjnej formy, wydał *Badania dotyczące rozumu ludzkiego* – przerobioną wersję pierwszego tomu. W roku następnym objął posadę bibliotekarza w Bibliotece Adwokackiej w Edynburgu. Stabilizacja finansowa i stały dostęp do tamtejszych zbiorów umożliwiły mu napisanie kilkutomowej historii Anglii, które to przedsięwzięcie przyniosło mu wielkie uznanie. Hume brał sporadyczny udział w misjach dyplomatycznych do kilku krajów europejskich. Pełniąc funkcję sekretarza angielskiej ambasady w Paryżu, poznał encyklopedystów oraz [Jeana Jacquesa Rousseau](#). Rousseau przyjechał nawet z Hume'em do Londynu, ale wkrótce trudny charakter francuskiego filozofa przyczynił się do zerwania wzajemnych kontaktów. W bliskich więziach przyjaźni Hume pozostawał za to do końca życia z wybitnym myślicielem i ekonomistą brytyjskim – [Adamem Smithem](#).

operuje takimi pojęciami jak „Bóg” i „substancja”.

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Najważniejsze dzieła filozoficzne Hume'a to: *Traktat o naturze ludzkiej* (wydany 1738–1740), *Badania dotyczące rozumu ludzkiego* (1751), *Badania dotyczące zasad moralności* (1751), *Dialogi o religii naturalnej* (wydane pośmiertnie 1779).

Podział na impresje i idee

Hume więc, choć podobnie jak [John Locke](#) całą ludzką wiedzę wywodzi z doświadczenia, stosuje inne rozróżnienia. Wszelkie treści naszego umysłu nazywa percepcjami, **percepcje** zaś dzieli na impresje i idee.

Impresje to bezpośrednio dane w doświadczeniu wrażenia zmysłowe, dostarczające podstawowego materiału dla ludzkiej wiedzy; idee zaś są wspomnieniami impresji. Kiedy widzimy drzewo, doświadczamy impresji drzewa, kiedy je sobie przypominamy, doświadczamy idei drzewa, a więc wspomnienia impresji. Jak to ujmuje Hume:

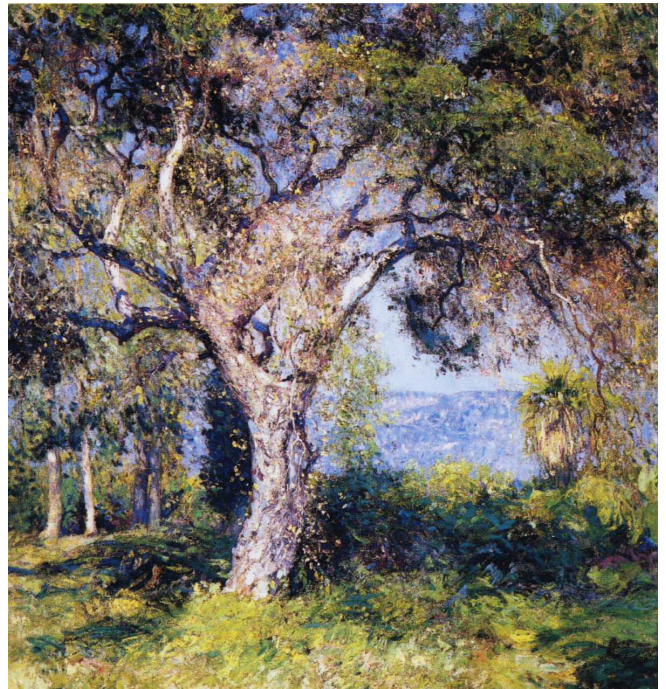
” David Hume

*Badania dotyczące
rozumu ludzkiego*

Impresje odróżnić należy od idei,
czyli percepcji mniej żywych,
które uświadamiamy sobie,
kiedy zastanawiamy się nad
wspomnianymi wyżej
doznaniami czy poruszeniami.

Źródło: David Hume, *Badania dotyczące rozumu
ludzkiego*, tłum. D. Misztal, T. Sieczkowski.

Wszystkie idee, którymi dysponuje nasz
umysł i które są dla Hume'a w zasadzie
synonimem pojęć, są tylko kopiami czy
cieniami impresji. Możemy powiedzieć, że
porządek myślowy u Hume'a jest
odwróceniem porządku myślowego
Platona. U Platona to rzeczy zmysłowe
stanowią kopie idei, podczas gdy u Hume'a
idee są jedynie kopiami wrażeń
zmysłowych i jako ich cienie czy odbicia
istnieją tylko w naszej głowie.



Na przykład impresja czerwoności jest
prosta, podobnie prosta jest więc idea
czerwoności, ale impresja Warszawy
oglądanej z tarasu widokowego w Pałacu
Kultury jest już złożona, złożona też będzie
jej idea.

Źródło: Guy Rose, Wikimedia Commons, domena
publiczna.

Hume dzieli impresje i idee na proste i złożone. Każda impresja ma odpowiadającą jej
ideę: prosta prostą, złożona złożoną. Umysł ludzki nie może samodzielnie wytworzyć
nowych idei prostych – warunkiem ich zaistnienia są impresje – ale może stworzyć
z różnych idei prostych i złożonych nowe [idee złożone](#). Oprócz pamięci, dzięki której
zapamiętuje impresje i tworzy idee, dysponuje też wyobraźnią. Właśnie ta jego
zdolność jest przyczyną błędów. Mogę na przykład stworzyć ideę Warszawy ze złotymi
ulicami przez połączenie złożonej idei Warszawy z prostą ideą złotego koloru. I ta idea
będzie fałszywa, tzn. nie będzie jej odpowiadała żadna impresja.

Hume już na wstępie *Badan* tłumaczy, że w ten sposób powstała idea Boga. Jednak –
twierdzi – najbardziej nawet błędne idee są dalekim echem doświadczenia, które
zostało przekształcone przez nasz umysł. Píše więc:

” David Hume

Badania dotyczące rozumu ludzkiego

Nawet te idee, które na pierwszy rzut oka wydają się najodleglejsze od tego źródła, po bliższym zbadaniu okazują się z niego pochodzić. Idea Boga jako Bytu nieskończenie rozumnego, mądrego i dobrego powstaje w wyniku refleksji nad działaniami naszego własnego umysłu i nieskończonemu pomnożeniu cech mądrości i dobroci.

Źródło: David Hume, *Badania dotyczące rozumu ludzkiego*, tłum. D. Misztal, T. Sieczkowski.

Czym różni się koncepcja Hume'a od koncepcji Platona?



Słownik

idee złożone

są konsekwencją aktywności naszego umysłu, który łączy kilka idei prostych w jedną, większą całość. Powstają wskutek tego pojęcia ogólne, a każdemu pojęciu umysł nadaje nazwę ogólną taką jak „człowiek”, „pies”, „drzewo”

Prezentacja multimedialna

Polecenie 1

Zapoznaj się z poniższą prezentacją i odpowiedz na zawarte w niej pytania.



Kliknij, aby uruchomić w trybie pełnoekranowym.

Audiobook

Polecenie 1

Wysłuchaj audiobooka i odpowiedz, na czym polega kojarzenie idei. Czy potrafisz podać własne przykłady?

Audiobook można wysłuchać pod adresem: <https://zpe.gov.pl/b/PtL0qs8wm>

Kojarzenie idei

Nasze błędy biorą się zatem nie z opacznego doświadczenia rzeczywistości, ale z tego, jak nasz umysł operuje danymi pochodzącymi z doświadczenia. Dlatego Hume bada, w jaki sposób ludzki umysł pracuje, tj. na jakich zasadach kojarzy ze sobą idee. Sprawnością, dzięki której ów proces się dokonuje, jest, jak powiedzieliśmy, wyobraźnia, będąca cechą naszego umysłu. Działa ona według pewnych ogólnych **praw kojarzenia**. Hume wymienia trzy takie prawa. Są to:

- **podobieństwo**: umysł łączy ze sobą idee, które są do siebie podobne; tak powstają na przykład pojęcia ogólne (mamy wiele impresji drzew i odpowiadających im idei różnych drzew i na zasadzie podobieństwa łączymy je w jedną ideę ogólną drzewa);
- **styczność w czasie lub przestrzeni**: umysł nawykowo łączy ze sobą idee, które stykają się ze sobą w czasie lub przestrzeni (myśl o Krakowie przywodzi na myśl Wawel);
- **przyczyna i skutek**: umysł łączy zdarzenia w łańcuchy przyczynowo-skutkowe (kolejna porażka polskiej reprezentacji piłki nożnej przywodzi na myśl różne przyczyny, które do niej doprowadziły, np. złą pracę trenera czy zły system szkoleń).

Zdania pewne

Przedstawiwszy zasady kojarzenia idei, Hume zabiera się następnie do rozważenia, jakiego rodzaju idee mają wartość poznawczą. Zaczyna w tym celu od prostego podziału:

Wszystkie przedmioty ludzkiego rozumu i badania można w naturalny sposób podzielić na dwa rodzaje, mianowicie na relacje między ideami [...] i fakty [...].

Nasz umysł dysponuje, jak widzieliśmy, tylko impresjami i ideami. Dlatego też możemy zajmować się bądź jednymi, bądź drugimi. Na tej podstawie Hume rozróżnia dwa rodzaje wiedzy i dwa rodzaje zdań pewnych. Impresje tworzą **wiedzę o faktach** (poszukują jej tzw. nauki empiryczne). Faktem jest to, czego doświadczamy – nasze doznania zmysłowe, a więc na przykład to, że widzimy zielone jabłko. Wiemy, że je widzimy i możemy to stwierdzić zdaniem: „widzę zielone jabłko”. Zdanie to jest pewne, gdyż ma swe źródło w doświadczeniu.

Natomiast wiedza o relacjach między ideami nie odwołuje się bezpośrednio do doświadczenia, bada bowiem stałe związki zachodzące między ideami istniejącymi już w naszej głowie. Badaniem takich związków (dotyczących proporcji ilościowych i stopni, czyli inaczej mówiąc, pewnych zależności logicznych między pojęciami) zajmuje się matematyka: geometria, arytmetyka i algebra. Zdanie: „dwa plus trzy równa się pięć” mówi o relacjach między ideami, a ściślej – między ideami liczb dwa oraz trzy. Zdanie to będzie bezwzględnie prawdziwe niezależnie od tego, czy przedmioty (np. jabłka), które liczę, istnieją, czy też nie. Matematyka jest więc nauką, która nie orzeka o realnej egzystencji czegokolwiek, jej twierdzenia są bezwzględnie pewne, bo opierają się na oczywistości lub rozumowaniu z takiej oczywistości wywiedzionemu.

Ćwiczenie 1

Dopasuj przykłady do przedstawionych przez Hume'a sposobów kojarzenia idei.

podobieństwo

Mruczek, Sierściuch, kicia, tygrys – kot

styczność w czasie lub przestrzeni

wiatr, śnieg, mróz, narty – zima

przyczyna i skutek

opóźnienie decyzji o posiadaniu dzieci
– starzenie się społeczeństwa

Polecenie 2

Jakie istnieją zdaniem Hume'a rodzaje wiedzy? Jaki mają one związek z doświadczeniem?

Ćwiczenie 2

Zaznacz w tekście poprawne wyrażenia.

"Słońce wschodzi rano" będzie zdaniem ☐ dotyczącym faktu ☐ dotyczącym skojarzenia ☐ , natomiast wszystkie twierdzenia matematyki dotyczą ☐ stosunków między ideami ☐ idei absolutnej ☐ . Podstawą dla wielu rozstrzygnięć filozofii Hume'a jest ☐ synteza impresji ☐ analiza ludzkiego poznania ☐ .

Hume stwierdza, że w poznaniu posługujemy się dwoma rodzajami pojęć. Pierwsze z nich odpowiadają impresjom, czyli naszym ☐ stanom emocjonalnym ☐ bezpośrednim wrażeniom i uczuciom ☐ .

Impresjami jest więc to co ☐ widzimy, słyszymy, to czego dotykamy ☐ możemy rozpoznać w naszym umyśle ☐ . Impresjami są także ☐ uczucia ☐ dedukcja i indukcja ☐ . Z impresji powstają ☐ konkretne przedmioty ☐ idee ☐ .

Umysł człowieka ma skłonności do wyobrażania sobie wielu rzeczy, zapamiętywania i kojarzenia impresji. Idee możemy podzielić na ☐ proste i złożone ☐ rzeczywiste i fałszywe ☐ . Idee proste powstają w wyniku przypomnienia sobie ☐ wyglądu przedmiotów ☐ jednej, konkretnej impresji ☐ . Idee złożone powstają z ☐ połączenia idei prostych ☐ konstruowania pojęć ☐ .

Dla nauczyciela

Autor: Paweł Kaniowski

Przedmiot: Filozofia

Temat: David Hume: impresje i idee

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres podstawowy i rozszerzony

Podstawa programowa:

Zakres rozszerzony

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

II. Elementy historii filozofii.

5. Empiryzm brytyjski. Uczeń:

1) wyjaśnia, co to jest empiryzm i jakie są jego główne odmiany;

3) wskazuje na jedną z możliwych konsekwencji empiryzmu: sceptyczną (na przykładzie filozofii Davida Hume'a) bądź idealistyczną (na przykładzie filozofii George'a Berkeley'a);

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje obywatelskie;
- kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej;
- kompetencje cyfrowe;

- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się.

Cele operacyjne. Uczeń:

- zdaje relację o wkładzie Davida Hume'a w rozwój brytyjskiego empiryzmu;
- analizuje dokonaną przez Hume'a krytykę myśli Johna Locke'a;
- zestawia poglądy na relację między ideami a wrażeniami u Hume'a i Platona;
- rozróżnia idee proste i złożone, wskazuje na różnice między nimi.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm;
- nauczanie wyprzedzające.

Metody i techniki nauczania:

- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem komputera;
- dyskusja.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;

- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda;
- telefony z dostępem do internetu.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. Przygotowanie do zajęć. Przed lekcją nauczyciel udostępnia uczniom na platformie materiał „David Hume: impresje i idee”. Uczniowie mają za zadanie przygotować odpowiedź na pytanie zawarte w sekcji „Przeczytaj”.

Faza wprowadzająca:

1. Nauczyciel loguje się na platformę i wyświetla na tablicy stronę tytułową e-materiału. Przedstawia uczniom temat lekcji oraz jej cele, a następnie wspólnie z nimi określa kryteria sukcesu.
2. **Dyskusja wprowadzająca.** Nauczyciel, po wyświetleniu dostępnego w panelu użytkownika raportu, weryfikuje przygotowanie uczniów do lekcji: sprawdza, którzy uczestnicy zajęć zapoznali się z udostępnionym przed lekcją e-materiałem. Jeśli większość uczniów nie przeczytała tekstu, nauczyciel inicjuje rozmowę kierowaną wprowadzającą w temat.
3. Krótka rozmowa wprowadzająca w temat lekcji: *Dlaczego Hume podał krytyce myśli Johna Locke'a?*

Faza realizacyjna:

1. **Pytanie problemowe.** W zależności od stopnia przygotowania do lekcji uczniowie zapoznają się z tekstem w sekcji „Przeczytaj” lub od razu przystępują do pracy. Nauczyciel zadaje uczniom pytanie: *Czym różni się koncepcja Hume'a od koncepcji Platona?* Uczniowie dzielą się wstępnie swoimi opiniami, następnie dzielą się na dwie grupy i przez kilka minut przygotowują do dyskusji. Właściwa

wymiana opinii nie powinna zająć niż dziesięć minut lekcji, przy czym ostatnie dwie minuty przeznaczamy na podsumowanie dyskusji.

2. Praca z multimedium. Nauczyciel wyświetla na tablicy interaktywnej materiał z sekcji „Prezentacja multimedialna”. Uczniowie po zapoznaniu się z nim dzielą się na grupy i przygotowują odpowiedzi na pytania:

- grupa 1: Czym są w ujęciu Hume’a impresje, a czym idee?
- grupa 2: Jak powstają idee złożone, na przykład idea Boga?
- grupa 3: Jak można wytłumaczyć zależność między impresjami a ideami na konkretnych przykładach?. Po upływie ustalonego wcześniej czasu przedstawiciel wskazanej (lub zgłaszającej się na ochotnika) grupy prezentuje propozycje odpowiedzi, a pozostali uczniowie ustosunkowują się do nich lub je uzupełniają. Nauczyciel czuwa nad prawidłowym przebiegiem zadania, udzielając uczniom informacji zwrotnej.

3. Praca z drugim multimedium. Uczniowie zapoznają się z materiałem w sekcji „Audiobook”. Każdy uczeń pracuje indywidualnie, samodzielnie przygotowując odpowiedzi do poleceń i ćwiczeń. Po wyznaczonym przez nauczyciela czasie wybrani lub chętni uczniowie odczytują swoje propozycje. Nauczyciel komentuje rozwiązania uczniów.

Faza podsumowująca:

1. Zalogowany na platformę nauczyciel ponownie wyświetla na tablicy temat lekcji i cele zawarte w sekcji „Wprowadzenie”. Każdy uczeń ma dokończyć zdanie, odwołując się do wyświetlonych treści: Zaczynam się zastanawiać...
2. Wszyscy uczniowie podsumowują zajęcia, zwracając uwagę na nabyte umiejętności.

Praca domowa:

1. Wybierz jedno z pytań kluczowych, jakie pojawiło się na dzisiejszej lekcji, i odpowiedz na nie w zeszycie. Pamiętaj o odpowiedniej argumentacji.

Materiały pomocnicze:

- Silberman M., *Uczymy się uczyć*, Gdańsk 2005.
- Arends R. I., *Uczymy się nauczać*, Warszawa 1994.

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania multimedium:

- Nauczyciel może wykorzystać medium w sekcji „Prezentacja multimedialna” do pracy przed lekcją. Uczniowie zapoznają się z jego treścią i przygotowują do pracy na zajęciach w ten sposób, żeby móc samodzielnie rozwiązać zadania.